

SUSANNA LEONARD

MADAME
CURIE

ja unistuse jõud

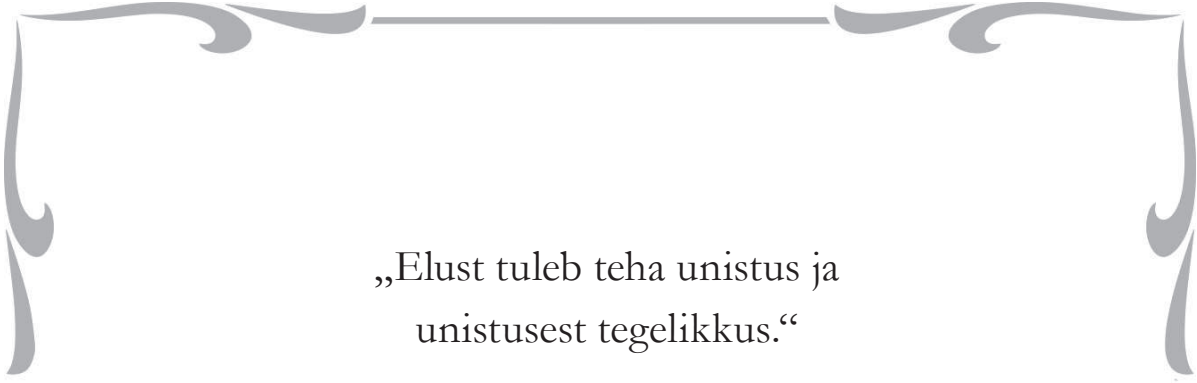
Saksa keelest tõlkinud
Kersti Kaljuvee

Originaali tiitel:
Susanna Leonard
„Madame Curie und die Kraft zu träumen“
Ullstein, 2020

Tekst © Ullstein Buchverlage GmbH, Berlin 2020
Kaanekujundus www.buerosued.de

Tõlge eesti keelde © Kersti Kaljuvee ja Tänapäev AS, 2021
Toimetanud Liisi Lees-Leesmaa
Kujundanud Angelika Schneider

ISBN 978-9916-17-122-6
Trükitud As Printon trükikojas
www.tnp.ee

A decorative frame consisting of a horizontal line at the top with ornate, symmetrical flourishes at each end, and two vertical lines on the sides that curve inward at the top and bottom, meeting the horizontal line.

„Elust tuleb teha unistus ja
unistusest tegelikkus.“

Marie Curie

Tegelased

Maria (Mania) Skłodowska	<i>Madame</i> Marie Curie
Wladislaw Skłodowski	Marie isa
Sofia	Marie kõige vanem õde
Bronia	vanuselt teine õde
Josef	vanem vend
Helena (Hela)	vanuselt kolmas õde
Józef	Marie nõbu
Pierre Curie	Marie abikaasa
Irène Curie	Marie ja Pierre'i tütar
Frédéric Joliot	nende väimees
Eve Curie	nende noorem tütar
Katariina Antonova*	Eve'i sõbranna
Kasimir Dluski	Marie õemees

<i>Monsieur</i> Lamotte	Marie austaja
Kasimir Zorawski	Marie armastatu
Jeanne*	Marie ülikoolikaaslane
Paul Langevin	Pierre Curie assistent
Tupcia	Marie õpetaja
<i>Madame</i> Sikorska	Marie kooli juhataja
Witold Romocki	Marie isa õpilane
Jean Perrin	Curiede sõber ja naaber
Henri Becquerel	füüsik
Gabriel Lippmann	Marie doktoritöö juhendaja
Jadwiga Szczawińska	õpetaja ja naisõiguslane

Tärniga (*) märgistatud tegelased on välja mõeldud.

I

**Meespead
valgel siidil**

Imik*Sceaux, Pariisi lähedal,**8. oktoober 1926*

Õhk on mahe, ei kübetki tuulehõngu. Surnuaiamüüril laulab muusträstas oma õhtulaulu ja kauguses vääksub imik. Kूपres-side varjud on nii kõrged, et ulatuvad peaaegu müürideni ja rododendroni vari on langenud juba hauale, mille ees seisab väike hallipäine naine. Ta kannab tumedat suvemantlit musta kleidi peal ja peas taftkübarat.

„Meil on tõesti vedanud, Pierre,“ pomiseb naine. „Sa ei usu, kui sõbralikust küljest sügis end sel aastal näitab. Oktoobripäike teeb hingele head.“ Tema kahvatute huulte ümber mängleb väsinud naeratus. „Irène ja Frédéric ei oleks saanud valida sobivamat aega oma suurpäevaks.“

Siin, rododendroni taga, on ta varjus surnuajaküllastajate pilkude eest, siin saab ta rääkida, ilma et keegi hämmeldunult kulmu kortsutab. Valged alpikannikesed, mis katavad hauda, paistavad rododendroni varjus juba hallid, kuid see-eest löövad särama hauakivi ees kasvava roosipuu ülemised kollased

õied, sest üks päikesekiir on leidnud tee läbi metsatuka. Laps vääksub ikka veel. „Milline peenike hääleke,“ mõtleb naine, „ta on veel kindlasti väga väike.“

Ühtäkki kuulduv sahinat ja mühinat, nagu kallaks keegi hauakivi taga olevasse leedripõõsasse ämbritäie vett, ja siis väriseb põõsas varblaseparve siutsumisest. Parv on sõitnud sügisesse põõsasse sisse nagu tuulispask, nii et nüüd sajab rohule punaseid ja kollaseid lehti. Naine langetab pea ja kuulab veidi aega suleliste jõugu metsikut vadinat.

Üks liblikas lendab lähemale, laskub hua kohal allapoole ja maandub hauakivi ees kasvava roosipuu õiel. „Lapsuliblikas!“ laseb naine kuuldavale. „Lapsuliblikas oktoobris – see sulle meeldiks, Pierre!“

Liblikas lendab roosiõielt roosiõile, lendleb siis hauakivil oleva kolme nime ees edasi-tagasi ja maandub lõpuks kõige alumise surma-aasta kahele viimasele numbrile. Naine silmitseb teda, silmitseb nähtavaid numbreid, mõtleb tagasi tolele aastale, tolele halvale päevale ja kurvale tunnile. Nukrus nõõrib ta kõri.

Kuid juba järgmisel hetkel läbib tema habrast kuju nõksatus, ta tõmbab end pingule ja teeb kätega kaks tugevat plaksu. Lindude siutsumine vaibub, ning kostab sahinat ja mühinat, kui varblaseparv leedripõõsast õhku tõuseb ja müüri poole vuhiseb. Aga lapsuliblikas jääb surma-aastale istuma ning löõb oma kollased tiivad lahti ja paneb kokku.

„Niisiis homme,“ ütleb naine mustas ja hingab sügavalt sisse. „Niisiis homme on asi nii kaugel – meie vanem tütar abiellub. Ja sind ei ole selle juures.“ Pomin naise huultel

vaibub, nii et ta suudab vaid ohata ja sosistada: „Ma soovin nii väga, et see oleks teisiti.“

Ta ohkab veel kord ja hakkab siis jutustama: pruuutpaari kasinatest pulmaettevalmistustest, väiksest peost, mille nad olid täna õhtuks plaaninud, Irène'ist, kellele ei paista tema „suurpäev“ olevat ligilähedaseltki nii tähtis kui tema emale. Lõpuks räägib ta, algul sosistades, siis pominal, ka oma tulevasesest väimehest.

„*Monsieur* Frédéric Joliot,“ ütleb ta ja venitab igat silpi, nagu oleks see võõrapärase nimega uus element, mille keegi konkurent arvab olevat avastanud ja mille olemasolus ta kahtleb. „*Frédéric* – kas ma suudan kunagi kõnetada *monsieur* Joliot'd tema eesnimega? Või teda koguni sinatada?“

Naine kallutab pead, nagu tahaks ta kuulata kauget häält. „Ma kuulen, kuidas sa naerad, Pierre, aga mul on tõesti raske. Lõppude lõpuks võtab poiss minult mu parima assistendi!“ Ta teeb tahtmatu käeliigutuse. „Vähemalt laboris suutis Irène sind veidi asendada. Ja nüüd on Joliot nii ...“ Ta katkestab jutu, kehitab õlgu, otsib sõna. „Nii ebatõsine.“

Vähemalt peab ta nõustuma sellega, et kui tegemist on tööga, on Frédéric Joliot vajaliku tõsidusega asja juures. „Selles suhtes ei jää ta Irène'ile milleski alla, see on küll õige,“ pomiseb naine, „siis on poiss tõeline innukuse ja vaimusälvatuste tulevärk.“

Ta kuuleb ühe kiriku kellalööki ja oigab. „Juba pool seitse? Kas nad ikka rebivad end täna õhtul instituudist õigel ajal lahti, et peole jõuda? Ma kahtlen selles.“

Lapsuliblikas vabastab taas surma-aasta kaks viimast numbrit ja lendab õhtusse. Muustrastas surnuaiamüüril laulab ikka veel oma õhtulaulu, laps on nutmise lõpetanud. Väike naine mustas kübaras ja mustas kleidis pomiseb hella hüvasti-jätulause, keerab ringi ning astub küpressi ja rododendroni vahelt rajale, mis viib peateele.

Ta kõnnib kiirustamata surnuaiavärvate poole, kuhu ta on veerand seitsmeks kutsunud autojuhi, kelle autos ta sõitis Sceaux'sse ja siia. Ainult mõne haua juures näeb ta veel inimesi seismas, sest päike loojub poole tunni pärast.

Väljavaade kohata oma Quai de Béthune'i korteris väikest peoseltskonda ei sobi naisele põrmugi, sest suuremad rahvakogunemised on talle vastumeelt. Kuid kodus on esimesed külalised juba ammu ootamas. „Eve hoolitseb kõige eest,“ rahustab ta ennast, ja mõtleb tänulikult oma nooremale tütrele. Eve'ile võib ta loota. Alati.

Ühtäkki kuuleb ta kedagi oma nime hüüdvat. „Tere õhtust, *madame Curie!*“ Hauaplatsilt, mille suurejoonelisel hauakivil kõrgub suur marmoringel, lehvitab üks naine. „Kuidas teil läheb, *madame le professeur?*“ See on hiljuti surnud Sceaux' linnapea lesk. „Irène abiellub homme, eks? Marguerite just rääkis mulle!“

Marguerite on lese noorim tütar. Jäädes pooleldi lilledega kaunistatud ja Victor Hugo marmorbüstiga kivisamba ja sepistatud aia varju, istub ta kolm sammu isa hauast eemal pingil ja imetab oma vastsündinud tütart.

„See on õige.“ *Madame Curie* jääb mälestussamba ette seisma. „Kell kümme neljanda ringkonna raekojas. Kuid pärast suurt pidu ei tule, liiga palju tööd instituudis. Me tähistame täna õhtul veidi.“ Mida vaja, seda vaja, lisab ta mõttes.

Marguerite lehvitab talle ja annab lugupidava viiepega märku, et naine siiski tuleks ja vaataks tema last. *Madame Curie* läheb luuletaja mälestussambast mööda pingi juurde ja kummardub imetava ema kohale, et silmitseda imikut. Ettevaatlikult tõmbab Marguerite villase jaki, millega ta on katnud oma rinda imeva tütrekese pea, veidi eemale. Imiku roosadelt põskedelt peegeldub vastu kogu maailma rahu.

„Kas ta pole imeilus?“ sosistab Marguerite.

„Oo jaa, seda ta on.“ *Madame Curie* noogutab ja üle tema muidu nii tõsise näo libiseb naeratus. Tema pilk langeb köidetud käsikirjale, mis lebab pingil noore ema kõrval – uurimus Albert Einsteini fotoelektrilise efekti seaduse kohta. *Madame Curie*le on see pealkiri ja töö sisu tuttav – Marguerite õppis tema juures Sorbonne’is, ning ta juhendas noore andeka naise uurimistööd.

„Teisel novembril kaitsen ma oma doktoritööd,“ ütleb noor ema, kui märkab *madame Curie* pilku.

„Ma tean.“ *Madame Curie* ajab selja sirgu. „Sellest saab teie jaoks hea päev, olge täiesti mureta.“ Veel kord doktoritöö tiitellehte vaadates mõtleb ta Albert Einsteinile, hinge-sugulasele, hingevennale. Kui südamlilikult ta oli hoolitsenud tema ja laste eest, tookord, kui terve maailm oli temast ära pööranud ja ta hukka mõistnud.